

Landelijk Kenniscentrum Hoogbegaafdheid
Thema 1

Versnellen

In het primair en voortgezet onderwijs

Inzichten over versnellen voor hoogbegaafde leerlingen vanuit de
wetenschap, beleid en praktijk in het primair en voortgezet onderwijs

NTCN
National Talent Centre
of the Netherlands

Vooraf

In opdracht van het Ministerie van OCW ontwikkelt het National Talent Centre of the Netherlands het Landelijk Kenniscentrum Hoogbegaafdheid. Onderdeel van het kenniscentrum is een online kennisplatform, waar kennis over tal van thema's rond (hoog)begaafdheid worden gebundeld, steeds vanuit drie perspectieven: **wetenschap, beleid en praktijk**.

Zo ongeveer iedere maand behandelen we een nieuw thema, in de vorm van korte artikelen, verwijzingen naar verdiepende literatuur, praktijkvoorbeelden en inspirerende webinars. Het eerste thema: versnellen.

Wat is versnellen precies, werkt het ook en hoe breng je het op een goede manier in praktijk?

Wat is (hoog)begaafdheid?

Het is lastig een sluitende definitie te geven van (hoog)begaafdheid. Dat erkent ook de minister van Primair en Voortgezet Onderwijs in zijn Kamerbrief van 23 september 2022: "Ik kies er om deze reden voor het begrip hoogbegaafdheid breed op te vatten en te zien als een spectrum. Binnen dit begaafdheidsspectrum vallen grofweg de groepen begaafde leerlingen, hoogbegaafde leerlingen en zeer hoogbegaafde leerlingen. Daarnaast ziet men leerlingen die ook wel creatief (hoog)begaafd wordt genoemd en leerlingen die 'dubbel bijzonder' zijn. Het is belangrijk oog te hebben voor deze grote diversiteit onder de groep (hoog)begaafde leerlingen. Er bestaan grote verschillen in onderwijs- en ondersteuningsbehoeftes binnen de groep (hoog)begaafden en het is aan alle betrokkenen bij het onderwijs aan hoogbegaafden om eenieder een passend aanbod te bieden."

Inhoudsopgave

1. In het kort

Wat leert de wetenschap ons over versnellen?	p. 4
Hoe vertalen we de inzichten uit de wetenschap naar beleid?	p. 6
Waarmee kun je rekening houden bij het ontwikkelen van een versnellingsbeleid?	p. 7
Hoe brengen we dit in de praktijk?	p. 8

2. Perspectief wetenschap

Samenvatting	p. 11
Versnellen: positieve effecten op schoolprestaties en sociaal-emotionele ontwikkeling	p. 12
Effecten van versnellen	p. 16
Versnellen in Nederland	p. 18
Conclusie	p. 20
Referenties	p. 21

3. Perspectief beleid

Wat is versnellen?	p. 24
Hoe hangt versnellen samen met compacten en verrijken?	p. 25
Wat is de regelgeving op dit thema?	p. 25
Wat zijn belangrijke elementen om rekening mee te houden bij het opstellen van beleid?	p. 26
Is er verschil tussen PO en VO?	p. 30
Literatuur en aanvullende informatie	p. 31

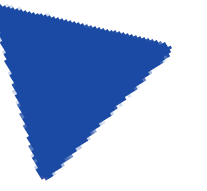
4. Perspectief praktijk

Casus: Sander	p. 32
Casus: Roos	p. 36
Literatuur en aanvullende informatie	p. 40

5. Colofon

p. 41

Wat leert de wetenschap ons over **versnellen**?

Wat is versnellen?

De wetenschap spreekt bij voorkeur over 'academisch versnellen', waarmee zij benadrukt dat cognitieve overwegingen doorgaans centraal staan bij de keuze om een leerling al dan niet te laten versnellen. (Hoog)begaafde leerlingen zijn leerlingen met een cognitieve voorsprong die snel leren en veelal andere interesses en sociale verwachtingen hebben dan hun leeftijdsgenoten. Zij hebben vaak ook een andere houding ten opzichte van leerstof: zij willen van nature vaak meer weten over een onderwerp dat hen interesseert.

Daarom kan het zinvol zijn ze sneller of op een jongere leeftijd door een onderwijscurriculum te laten gaan dan andere leerlingen van dezelfde leeftijd.

Versnellen kan op vele manieren. De wetenschap onderscheidt er zelfs twintig: van het bekende 'een klas overslaan' op de basisschool tot het volgen van meerdere studies tegelijk aan een universiteit. De manieren van versnellen vallen uiteen in twee typen: (1) de leerling versnelt en het schoolsysteem blijft onveranderd (zoals bij 'een klas overslaan') en (2) het schoolsysteem past zich bij de leerling aan, bijvoorbeeld wanneer de leerling een verrijgingsprogramma krijgt aangeboden in een combinatieklas

Werkt het ook?

De wetenschap is tamelijk positief over de effecten van versnellen. Zij noemt het een van de meest effectieve onderwijsinterventies om in de behoeften van begaafde leerlingen te voorzien: **het stimuleert de cognitieve ontwikkeling en verbetert de schoolprestaties.** Ook leerlingen zelf ervaren versnellen doorgaans als positief. Een mogelijke verklaring is dat de mentale leeftijd van kinderen belangrijker is dan hun chronologische leeftijd. Op cognitief en sociaal-emotioneel gebied lijken zij meer op oudere leerlingen dan op leeftijdsgenoten. **Daarom signaleert de wetenschap ook een positief effect op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.** Dit is opvallend, omdat in de praktijk vaak een negatief sociaal-emotioneel effect wordt verwacht bij versnellen. Het verschil in leeftijd is hierbij de grootste zorg. Volgens tal van onderzoeken zijn deze zorgen grotendeels onterecht. De negatieve verwachting leidt er echter wel toe dat versnelling niet consequent wordt toegepast en in sommige gevallen zelfs wordt tegengewerkt door onderwijsprofessionals en beleidsmakers.

Hoe doe je het goed?

Versnellen is zeker niet altijd de beste oplossing en zou in ieder geval niet in de plaats moeten komen van verrijken (verdiepen van de lesstof). De vraag is ook of versnellen wel de juiste term is: **de leerlingen 'versnellen' tenslotte niet, maar krijgen een ander curriculum aangeboden dat past bij hún tempo van leren.**

Onwetendheid van de mogelijkheden en voordelen van versnellen is nog steeds een van de grootste knelpunten binnen het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. Een advies vanuit de wetenschap is dan ook om een versnellingsbeleid te ontwikkelen op school(bestuur)niveau en op het niveau van het samenwerkingsverband passend onderwijs. **Met een helder beleid komt er meer kennis de scholen in over de vele mogelijkheden die er zijn op het gebied van versnelling.**

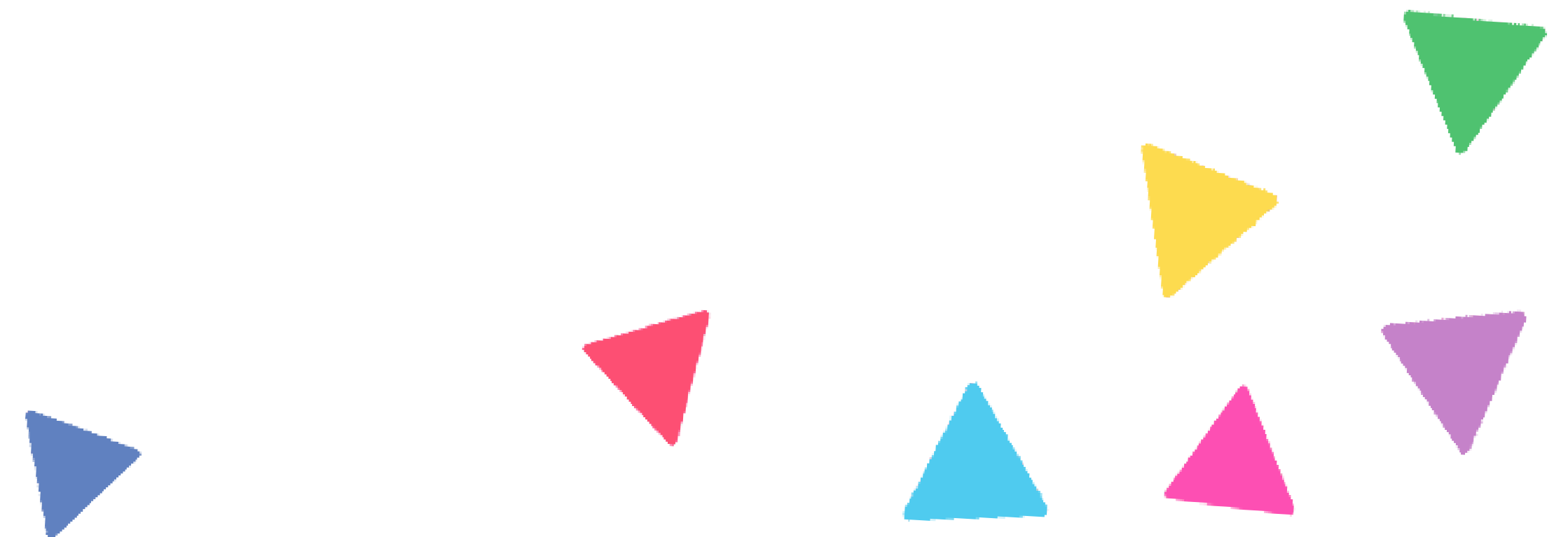
Hoe vertalen we de inzichten uit de wetenschap naar **beleid**?

Wat is versnellen?

Bij het ontwikkelen van beleid op het gebied van versnellen is het allereerst goed een onderscheid te maken tussen drie begrippen die soms door elkaar worden gehaald: versnellen, compacten en verrijken. Deze begrippen hangen samen en kunnen niet zonder elkaar worden ingezet. Bij compacten wordt de lesstof ingedikt, bij verrijken wordt deze uitgebreid of verdiept, afhankelijk van de behoefte van de leerling. Versnellen houdt in dat leerling in minder tijd dan hier officieel voor staat de einddoelen van het onderwijs behaalt. Bij de ontwikkeling van een versnellingsbeleid kan de volgende vuistregel gelden: **compacten gaat altijd vooraf aan versnellen, en versnellen kan nooit zonder verrijken.**

Wat is er al geregeld?

Er is geen specifieke wet- en regelgeving voor (hoog)begaafde leerlingen. Van iedere school wordt verwacht dat zij, door goed te differentiëren, aan verschillende groepen leerlingen binnen één groep onderwijs kunnen bieden, dus ook aan (hoog)begaafde leerlingen. **In het schoolplan geven scholen aan welke specifieke ondersteuning, interventies en begeleiding zij geven aan meer- en hoogbegaafde leerlingen.** Leerlingen voor wie dit basisaanbod niet voldoende is, kunnen gebruik maken van extra ondersteuning die door het samenwerkingsverband passend onderwijs in de regio wordt gecoördineerd.

Waarmee kun je rekening houden bij het ontwikkelen van een versnellingsbeleid?

1. Allereerst is het van belang om de leerling zelf te beschrijven: **over wie hebben we het als het gaat om (hoog)begaafde leerlingen?** Aan welke kenmerken moet een leerling voldoen om in aanmerking te komen voor versnelling? Hoe cognitief sterk is de leerling? Is hij of zij fysiek en sociaal-emotioneel voldoende ontwikkeld om aansluiting te vinden bij oudere leerlingen? Hoe is de werkhouding? Denk ook aan de nieuwe omgeving waarin de leerling terechtkomt: is deze voldoende voor deze leerling toegerust?

2. Belangrijk is dat de keuze voor versnelling daadwerkelijk **voortkomt uit een ondersteuningsbehoefte van de leerling zelf**. Hij of zij moet hier echt aan toe zijn om optimaal tot ontwikkeling te komen.

3. Versnellen kan ook **nooit de enige interventie** zijn, maar kan het beste in samenhang met andere interventies worden ingezet zoals op het gebied van organiseren en timemanagement en voor de ontwikkeling van zaken als wilskracht doorzettingsvermogen, nieuwsgierigheid en uitstel van bevrediging.

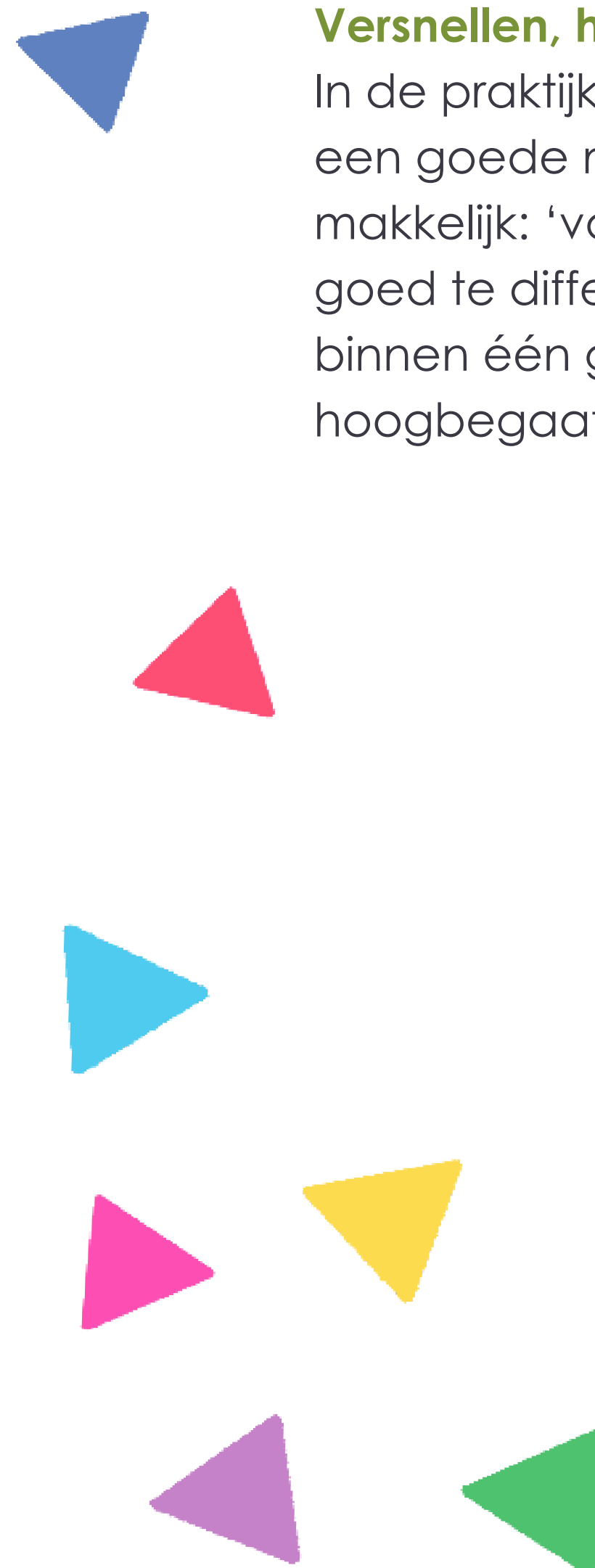
4. Onderzoek laat zien: **hoe eerder de versnelling plaatsvindt**, hoe meer de leerlingen ook werkelijk hun capaciteiten laten zien, hoe minder risicomijdend gedrag zij vertonen en hoe positiever hun zelfbeeld is.

5. Een ‘**versnellingsprotocol**’ waarin alle stappen en acties worden beschreven kan behulpzaam zijn. **Iedereen weet dan waar ze aan toe zijn.**

6. Zorg er tot slot voor dat ouders en team op één lijn zitten. Betrek ouders dus zo vroeg mogelijk bij de overwegingen om al dan niet te versnellen, en andersom: luister naar ouders (en kind) bij signalen over de wens om te versnellen.

Hoe brengen we dit in **praktijk**?

A decorative graphic on the left side of the page consisting of several colorful triangles in shades of blue, red, yellow, green, and purple, arranged in a scattered pattern.

Versnellen, hoe doe je dat?

In de praktijk is het nog niet zo eenvoudig om een leerling op een goede manier te laten versnellen. Op papier klinkt het makkelijk: 'van iedere school wordt verwacht dat zij, door goed te differentiëren, aan verschillende groepen leerlingen binnen één groep onderwijs kunnen bieden, dus ook aan hoogbegaafde leerlingen.' Maar hoe doe je dat?

Een klas overslaan

Neem nu Sander. Voordat hij in groep 3 kwam, kon hij al lezen. Hij verveelde zich tijdens de lessen en wilde eigenlijk niet meer naar school. In overleg tussen zijn ouders en school werd besloten om Sander verder te laten gaan in groep 4. Dat ging een tijdje goed. Maar aan het einde van het schooljaar verveelde Sander zich opnieuw. Meteen maar door naar groep 6 dan. Helaas was er geen tijd om een 'hiatencheck' te doen en bleek hij toch wel enkele essentiële spellingsregels te hebben gemist. Maar Sander is slim en rolde verder prima door naar groep 7 en 8. En de Cito? Ach, een hoog schooladvies zou er toch wel komen. Op zijn tiende ging Sander dan ook naar het gymnasium. Daar liep hij al snel vast: **hij had nooit echt hoeven leren plannen, dus huiswerk voor meer dan tien vakken, hoe organiseer je dat? En dan al die klasgenoten waarvan van de meesten twee, sommigen al wel drie jaar ouder waren dan hij.** Waar hadden ze het toch de hele tijd over? Sander kreeg er een kleur van.

Als hij geluk heeft, ontfermt een mentor of klasgenoot zich over Sander. Heeft hij dat geluk niet, dan dreigt hij vermalen te worden in de machine van het voortgezet onderwijs, **en haakt Sander uiteindelijk misschien wel af.**

A decorative graphic on the left side of the page consisting of several colorful triangles in shades of blue, red, cyan, yellow, magenta, purple, and green, arranged in a scattered pattern.

Gedifferentieerd onderwijs

Het kan natuurlijk ook anders, op een basisschool die wél goed is voorbereid op leerlingen als Sander. Op zo'n school zit Roos. Ook zij gaat graag in haar eigen tempo door de lesstof. Taal volgt ze met kinderen van de bovenbouw, rekenen met haar leeftijdsgenoten. Haar vorderingen worden goed vastgelegd in het leerlingendossier. Ze heeft een vaste stamgroep, maar daarbuiten volgt ze een eigen programma waar ook yogalessen en theater onderdeel van zijn. Ze heeft al vroeg geleerd hoe ze haar dag moet plannen, en is flexibel in het contact met kinderen van allerlei leeftijden. **Ze heeft dus een stevige basis om goed te landen op het VWO, waar ze op haar elfde enthousiast naartoe gaat.**

Twee typen versnellen

Het belangrijkste verschil tussen de school van Sander en die van Roos is precies het verschil in typen versnellen die de wetenschap maakt: op Sanders school versnelt de leerling, het schoolsysteem blijft onveranderd; op de school van Roos past het systeem zich bij de leerling aan: alle leerlingen kunnen in principe op hun eigen niveau met de lesstof aan de slag. De praktijk wijst uit dat het tweede type versnellen beter werkt. Vooral bereidt het de leerlingen beter voor op de harde overgang tussen PO en VO waar veel versnellers op vastlopen. Het resultaat? Met Roos gaat het prima, op haar zestiende doet ze eindexamen, waarna ze meteen begint aan haar studie Rechten, vastbesloten om de jongste advocaat van Nederland te worden. Met Sander komt het uiteindelijk ook wel goed. Nadat hij eerst een klas bleef zitten, en daarna de HAVO ging doen, haalde hij op zijn zeventiende gewoon zijn examen. Daarna leek het hem en zijn ouders verstandig een tussenjaar te nemen. Wat in Sanders geval betekent: websites bouwen die net wat slimmer in elkaar zitten dan de gemiddelde site.

Geen 'makkelijke' oplossingen

Voor de praktijk is het van belang versnellen niet te zien als een 'makkelijke' oplossing voor leerlingen die beduidend sneller door de leerstof gaan dan gemiddeld. Versnellen kan een goed idee zijn, als het in samenhang wordt ingezet met andere middelen: compacten, verrijken, differentiëren. Of een school richt voor 'snelle' leerlingen een dag per week een plusklas in, waar ze op een andere manier worden uitgedaagd.

Belangrijk is ook dat de school oog heeft voor de totale vaardigheden van de leerling, niet alleen de cognitieve.

Is een leerling er sociaal-emotioneel aan toe om al op tienjarige leeftijd de stap naar het VO te zetten? Is een tussenjaar, een 'groep 9' samen met 'lotgenoten' van andere basisscholen, misschien een goed idee?

Er zijn inmiddels tal van mogelijkheden en schooltypen waaruit leerlingen en ouders kunnen kiezen, ook in het voortgezet onderwijs. Een goeddoordachte keuze kan veel problemen voorkomen. **Vooral als leraren steeds de volgende vragen stellen voordat de keuze wordt gemaakt om een leerling 'een klas over te laten slaan': 'Voor welk probleem is dit een oplossing?' en 'Welke andere oplossingen zijn er al ingezet?'**

2. Perspectief **wetenschap**

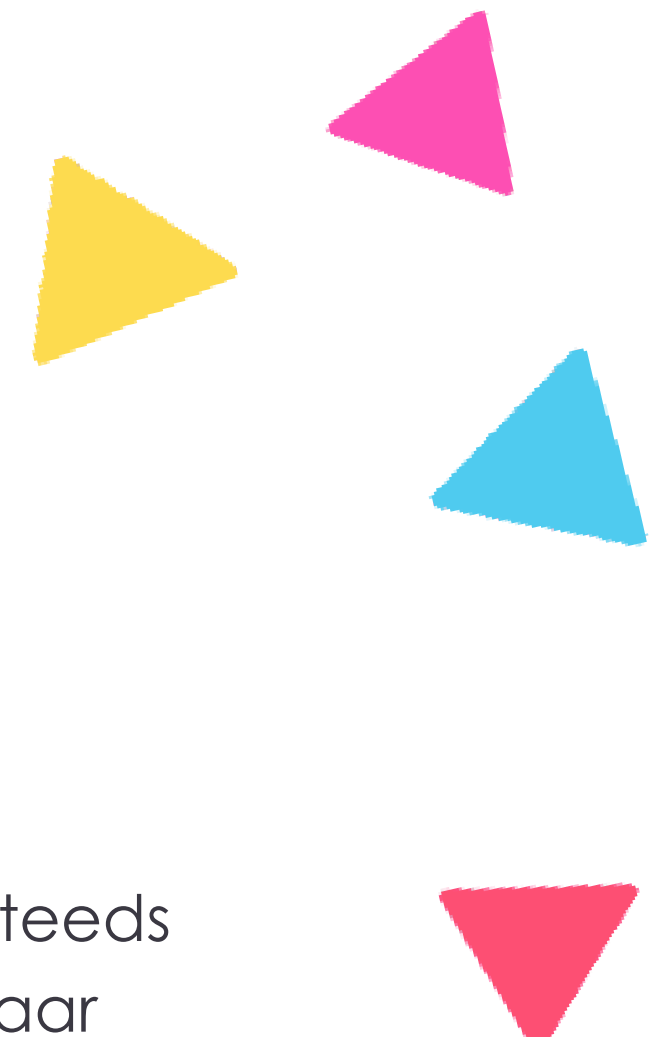
Versnellen voor begaafde leerlingen: Positieve effecten op schoolprestaties en sociaal-emotionele ontwikkeling

**Marjolijn van Weerdenburg
Lianne Hoogeveen
Anouke Bakx**

Samenvatting

Academisch versnellen is een educatieve aanpassing waarbij een leerling sneller of op een jongere leeftijd door een onderwijscurriculum gaat dan andere leerlingen. Bij veel leerlingen met een grote cognitieve voorsprong op hun leeftijdgenootjes is dit een manier om in hun onderwijsbehoeften te voorzien. Er zijn veel verschillende typen versnelling maar grofweg zijn ze te onderscheiden in typen waarbij het schoolsysteem of het curriculum wel en niet wordt aangepast. **Versnellen heeft grote positieve effecten op de cognitieve en academische ontwikkeling en wat kleinere, maar nog steeds overwegend positieve effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling en het welbevinden van de leerlingen die versnellen.**

In Nederland wordt versnelling de afgelopen jaren wel steeds vaker toegepast (met name in het primair onderwijs), maar nog in beperkte mate, zeker gezien alle mogelijkheden die er wettelijk zijn. **Het is daarom van belang dat er op scholen een helder versnellingsbeleid wordt ontwikkeld en uitgevoerd**, dat dat versnellingsbeleid deel uitmaakt van een breder begaafdheidsbeleid en dat kennis met betrekking tot (begaafdheid)onderwijs bij leraren en onderwijsbeleidsmakers wordt vergroot.

Versnellen: positieve effecten op schoolprestaties en sociaal-emotionele ontwikkeling

Academisch versnellen is een maatregel waarbij een leerling sneller of op een jongere leeftijd door een onderwijscurriculum gaat dan andere leerlingen met dezelfde leeftijd als deze leerling^{1,2}. Het is één van de mogelijke educatieve aanpassingen en is bedoeld om in de onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen te voorzien. Begaafde leerlingen zijn leerlingen met een cognitieve voorsprong die snel leren en veelal andere interesses en sociale verwachtingen hebben dan hun leeftijdsgenoten³. Deze leerlingen hebben vaak een sterk verlangen om meer te weten te komen over dat wat hen interesseert en dit heeft consequenties voor de leerinhoud, het leerproces en de beoogde leeropbrengst van de leerling³.

Versnellen kan op verschillende manieren. Versnelling kan plaats vinden bij een groep leerlingen of bij individuele leerlingen. Uit internationaal onderzoek is gebleken dat er 20 verschillende typen zijn waarbij er sprake is van het versneld doorlopen van een onderwijscurriculum⁴. In Tabel 1 is een overzicht gegeven van deze typen versnelling met voorbeelden uit de praktijk van het Nederlandse onderwijs⁵.

De verschillende typen versnelling zijn grofweg te onderscheiden in **(1) typen waarbij een leerling versnelt en er geen aanpassingen gedaan worden aan het schoolsysteem of het curriculum**: de leerling wordt bijvoorbeeld eerder toegelaten tot een hoger leerjaar of slaat één of meerdere leerjaren over; **(2) typen waarbij er wel aanpassingen gedaan worden aan het curriculum**: een leerling gaat bijvoorbeeld in versneld tempo door de (extra) leerstof. In veel gevallen is er een combinatie van verschillende typen versnelling mogelijk én noodzakelijk om te voorzien in de onderwijsbehoeften van de leerling^{2,6}. Een leerling kan bijvoorbeeld na een verkorte periode in groep 1-2 in een combinatieklas komen en daar een verrijkingsprogramma volgen⁶.

tabel 1. Type versnellen met voorbeelden

Nummer	Type	Voorbeeld
1	Vervroegde toetreding basisonderwijs	De leerling gaat naar groep 1 op jongere leeftijd dan wettelijk voorgeschreven
2	Vervroegd naar groep 3	De leerling wordt versneld naar groep 3 geplaatst door het overslaan van groep 1 en/of groep 2.
3	Overslaan van een of meerdere leerjaren	De leerling gaat naar een hoger leerjaar (bijvoorbeeld groep 8) tijdens het schooljaar (halverwege groep 6) of aan het eind van een schooljaar (eind groep 6).
4	Continue voortgang	De leerling krijgt voortdurend leerstof aangeboden als het voorgaande verwerkt is in een tempo en op een niveau dat hoger ligt dan dat van leeftijdgenoten.
5	Leren in eigen tempo	De leerling krijgt voortdurend leerstof aangeboden als het voorgaande verwerkt is in een tempo en op een niveau dat hoger ligt dan dat van leeftijdgenoten én heeft zelf controle over het tempo.
6	Vakgerichte versnelling / partiële versnelling	De leerling volgt (individueel of in een groep) een of meerdere vakken op een hoger niveau dan de leeftijdgenoten. Dit kan bijvoorbeeld door fysiek/online in een hoger leerjaar het vak te volgen, door na schooltijd of in vakanties het vak te volgen of door de hogere leerstof eigen te maken zonder fysiek uit de eigen groep met leeftijdgenoten te gaan.
7	Gecombineerde klassen	De leerling wordt geplaatst in een gecombineerde groep (bijvoorbeeld groep 5/6) met de mogelijkheid aan te sluiten bij en om te gaan met oudere klasgenoten op cognitief en sociaal gebied.

tabel 1. Type versnellen met voorbeelden

Nummer	Type	Voorbeeld
8	Compacten van curriculum	De reguliere leerstof wordt ingedikt door een verminderd aanbod in instructie, oefening en herhaling. Vrijgekomen tijd wordt besteed aan leerstof van een hoger niveau of verrijkingsactiviteiten. Dit kan, maar hoeft niet te leiden tot versnelde plaatsing in een hoger leerjaar.
9	Ineenschuiven van leerjaren	De leerling doet korter over een lesprogramma dan vastgesteld zoals een leerjaar in een semester of een (vwo-)opleiding in vijf jaar terwijl daar zes jaar voor staat. De gewonnen tijd resulteert altijd in een versnelde plaatsing in een hoger leerjaar of vervroegd examen.
10	Mentorschap	De leerling wordt gekoppeld aan een expert op een bepaald gebied waardoor deze leerling de leerstof in een hoger tempo doorloopt. De leerling kan, maar hoeft hier geen extra certificaten of studiepunten voor te krijgen.
11	Extra-curriculaire programma's	De leerling volgt cursussen buiten schooltijd (bijvoorbeeld in de zomervakantie) die vaak een versneld tempo hebben op een bepaald vakgebied al dan niet om vrijstelling(en) te krijgen in het reguliere onderwijs.
12	Schriftelijke cursussen	De leerling volgt cursussen buiten schooltijd (bijvoorbeeld in de zomervakantie) die vaak een versneld tempo hebben op een bepaald vakgebied al dan niet om vrijstelling(en) te krijgen in het reguliere onderwijs.
13	Gelijktijdige inschrijving	De leerling volgt lessen op meerdere niveaus en aan meerdere onderwijsinstellingen, bijvoorbeeld scheikunde op het niveau van het voorgezet en wetenschappelijk onderwijs.

tabel 1. Type versnellen met voorbeelden

Nummer	Type	Voorbeeld
14	Gevorderde plaatsing	De leerling volgt een vak van een opleiding op een hoger niveau, maar gaat niet vervroegd naar die opleiding. Wel is er de mogelijkheid om vrijstellingen te krijgen en de vervolgopleiding in kortere tijd te doen.
15	Internationaal Baccalaureaat	De leerling volgt een pre-universitaire opleiding van twee jaar (voor leerlingen tussen 16 en 19 jaar). Na succesvolle afronding hiervan kan de leerling vrijstelling krijgen bij bepaalde wetenschappelijke opleidingen.
16	Honoursprogramma	De leerling volgt een programma voor gemotiveerde en talentvolle leerlingen met leerstof op een hoger niveau, met bijvoorbeeld mentoren die ook werkzaam zijn op een universiteit, stageplaatsen en nationale laboratoria en waarmee er eerder dan regulier voldaan wordt aan toelatingseisen voor een vervolgopleiding.
17	Behalen van deelcertificaten of studiepunten	De leerling legt (na bijvoorbeeld zelfstudie of stage) een examen af op een hoger niveau en krijgt hiervoor een deelcertificaat of studiepunten.
18	Vervroegde plaatsing op voortgezet of hoger onderwijs	De leerling wordt vervroegd geplaatst op een hoger instructieniveau met minimaal een jaar voorsprong op leeftijdgenoten door eerdere versnellingen, gelijktijdige inschrijving of het behalen van deelcertificaten en/of studiepunten.
19	Vervroegd afronden van voortgezet onderwijs	De leerling behaalt vervroegd een diploma op het voortgezet onderwijs door bijvoorbeeld de hoeveelheid leerstof per leerjaar te vergroten, door gelijktijdige inschrijving, door extra curriculaire programma's en/of door schriftelijke cursussen.
20	Versnellen op de universiteit	De student volgt meerdere opleidingen binnen de tijd die voor een bachelor- of masteropleiding staat en/of haalt een diploma op een hoger (master)niveau tegelijkertijd met of in plaats van een (bachelor)diploma.

Effecten van versnellen

Wetenschappelijk onderzoek heeft de afgelopen decennia robuuste en eenduidige bewijzen geleverd voor het feit dat versnellen binnen het onderwijs een van de meest effectieve onderwijsinterventies is om in de behoeften van begaafde leerlingen te voorzien^{2,7,8,9,10,11,12,13,14,25}. Ook leerlingen met hoge capaciteiten zelf blijken positief te staan tegenover versnelling¹⁵. Een mogelijke verklaring voor deze positieve bevindingen is dat **veel leerlingen met (zeer) hoge capaciteiten cognitief en sociaal-emotioneel meer lijken op oudere leerlingen dan op leeftijdsgenoten**^{3,16}. Psychosociale volwassenheid hangt namelijk sterker samen met de mentale leeftijd dan met de chronologische leeftijd. Daarom kan een vorm van versnellen voor veel begaafde leerlingen van positieve invloed zijn³.

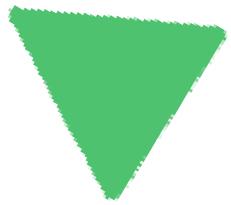
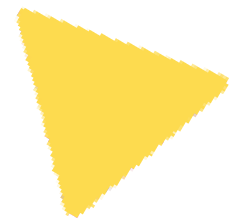
Versnellen heeft positieve effecten op de cognitieve ontwikkeling en de schoolprestaties van de leerlingen. Dit is gebleken uit overzichtsstudies en uit longitudinale studies^{2,13,17,18,25}. Een studie over een periode van veertig jaar wijst bijvoorbeeld uit dat leerlingen die voor hun dertiende een klas oversloegen, betere prestaties behaalden in wiskunde en technische vakken en eerder resultaten behaalden in de bètawetenschappen dan leerlingen die niet versneld waren¹⁹.

Ook bleek in de Verenigde Staten dat volwassen personen die als leerling een klas hadden overgeslagen en daarna nog andere vormen van versnelling hadden gekregen op academisch gebied succesvoller waren dan niet versnelde personen met dezelfde demografische kenmerken en opleiding²⁰. Ten slotte is gebleken dat bepaalde typen van versnellen ook voor studenten uit kansarme omstandigheden (bijvoorbeeld uit gezinnen met armoedeproblemen of tweetaligheid) positieve effecten kunnen hebben¹⁸.

Versnellen heeft over het algemeen ook positieve effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen^{2,13,21}. Deze effecten zijn kleiner dan de positieve effecten op de schoolprestaties en verschillen bovendien per versnellingstype²², maar **voor de vaak veronderstelde negatieve effecten van versnellen op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen wordt geen bewijs gevonden**^{9,23}.

Er zijn echter nog ouders en leraren die zorgen hebben over deze sociaal-emotionele effecten van versnelling: een groep of klas overslaan betekent immers dat een leerling in een nieuwe klas komt waar sociale relaties (vriendenkringen) reeds gevormd zijn¹ en waar sociale integratie beïnvloed wordt door het verschil in leeftijd tussen de versnelde leerling en de nieuwe klasgenoten¹⁰.

Overzichtsstudies en longitudinale studies laten echter zien dat deze zorgen voor het overgrote merendeel van de leerlingen onterecht is. Een Amerikaanse overzichtsstudie²⁴ concludeerde bijvoorbeeld dat er kleine tot middelgrote positieve effecten waren op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen na het overslaan van een klas en na vroegtijdig instromen op de universiteit na radicale versnelling. Een overzichtsstudie van al het wetenschappelijk onderzoek tussen 1984 en 2008¹³ **liet zien dat er kleine positieve effecten van versnellen waren op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen** wanneer deze versnelde leerlingen vergeleken werden met niet-versnelde leerlingen van dezelfde leeftijd en met leerlingen van een hogere leeftijd. Ook bleek uit een andere overzichtsstudie¹⁰ dat effecten van versnellen op psychosociale aspecten voor meisjes en jongens veelal gelijk zijn, maar dat dit afhangt van de karaktereigenschappen van de leerling en het versnellingstype. In een longitudinale studie²⁶ over een periode van 35 jaar zijn volwassenen bevraagd in de Verenigde Staten op 50-jarige leeftijd die in hun jeugd versneld het onderwijs doorlopen hadden. Hun welbevinden bleek hoger dan het nationaal gemiddelde. Uit een overzichtsstudie¹⁴ naar jonge versnelde studenten in het hoger onderwijs bleek dat studenten die ooit in het primair of voortgezet onderwijs versneld waren, nauwelijks verschilden van hun oudere, niet-versnelde en niet-begaafde medestudenten.

ze scoorden gelijk op sociaal-emotionele aspecten (zoals het stellen van doelen, veerkracht, slecht humeur, dankbaarheid, blijdschap en hoop), waren even tevreden over relaties met vrienden en familie, deden net zo veel mee aan activiteiten buiten het universitaire curriculum en waren even goed en snel aangepast aan het studeren op de universiteit als de niet-versnelde studenten. Ook waren ze tevreden met hun versnelling in het verleden¹⁴. Hoewel er terechte zorgen kunnen zijn over vervroegd naar een universiteit gaan, zijn er zeer reële voordelen voor studenten van een dergelijke versnelling¹.

Ondersteuning bij het ontwikkelen van studievaardigheden, begeleiding en sociale ondersteuningsnetwerken vergroten hierbij de kans op succes²⁷.

De empirische bewijzen vanuit wetenschappelijk onderzoek ten aanzien van de vele voordelen van versnelling vertalen zich echter nog niet altijd naar de praktijk van het onderwijs^{11,12}.

Op grond van verschillende onderzoeken¹⁴ is namelijk geconstateerd dat versnelling niet consequent wordt toegepast en in sommige gevallen zelfs wordt tegengewerkt door onderwijsprofessionals en beleidsmakers. **Meer bekendheid met de positieve bevindingen uit onderzoek en ondersteuning bij het toepassen van deze en andere onderwijsaanpassingen kan daar verandering in brengen^{2,9}.**

Versnellen in Nederland

Versnellen in Nederland vindt plaats in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. In het basisonderwijs is er een groei te zien^{28,29}. In het schooljaar 2010/2011 had 4% van alle leerlingen in groep 8 versneld en in 2017/2018 bedroeg dit 11%. Deze versnelde leerlingen halen vergeleken bij reguliere leerlingen een hogere gemiddelde score op de centrale eindtoets en halen vaker dan gemiddeld een vwo-diploma²⁹. Ze blijven echter ook vaker zitten in de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs dan reguliere leerlingen²⁹. Het aandeel versnelde leerlingen dat in het derde leerjaar van het vwo zit, is daardoor gedaald van 48% in 2010-2011 naar 33% in 2017-2018 bij herfstkinderen en van 61% naar 58% bij niet-herfstkinderen³⁰. Het is nog onduidelijk in hoeverre deze daling te maken zou kunnen hebben met de steeds meer in opkomst zijnde tussenjaren (zoals Intermezzojaren) die als extra jaar tellen voor een soepele overgang tussen primair en voortgezet onderwijs. Een andere mogelijkheid is dat docenten met weinig kennis over de positieve effecten van versnelling eventuele problemen al snel, en mogelijk onterecht, aan de versnelling wijten en pleiten voor doublure³¹.

Naar versnellen in het voortgezet onderwijs in Nederland is nog weinig onderzoek gedaan. Er zijn wel allerlei wettelijke mogelijkheden³², maar leerlingen blijken nog maar beperkt gebruik maken van de mogelijkheid om vakken eerder op een hoger niveau af te kunnen ronden^{32,33,34}. Dit gebeurt het vaakst op het vmbo, maar slechts bij maximaal 8% van de vmbo-leerlingen en daarvan is driekwart afkomstig van dat hogere niveau³⁵. Deze vakgerichte versnelling lijkt positieve effecten te hebben op de intrinsieke motivatie van de leerlingen tijdens de opleiding, maar er zijn geen positieve effecten gevonden voor het vervolg van de schoolloopbaan omdat de meeste mbo- en hbo-opleidingen ten eerste niet in beeld hebben welke studenten in het voortgezet onderwijs vakgerichte versnelling hebben gedaan en er ten tweede ook geen sprake is van beloningen, bijvoorbeeld in de vorm van vrijstellingen op de vervolgopleiding³⁵. Verder wordt het ineenschuiven van leerjaren als versnellingstype ook vaker toegepast in Nederland. Dit gebeurt met name op het vwo waarbij het programma van zes naar vijf jaar gecomprimeerd wordt door bijvoorbeeld een onderbouwprogramma van drie jaar te organiseren in twee jaar. Ervaringen hierbij zijn positief volgens recent onderzoek maar over het vervolg van de schoolloopbaan kunnen ook hier nog geen effecten gerapporteerd worden³⁵.

Uit Nederlands onderzoek³⁶ blijkt dat scholen het overslaan van een groep devolgende criteria mee te laten spelen: goede resultaten op toetsen uit het leerlingvolgsysteem (95,2%); sociale aspecten (92,2%); motivatie (90,1%); interesse van de leerling (76,7%); wens van ouders (48,1%); andere kenmerken (24,4%); ontbreken van gedragsproblemen (22,4%) en een intelligentiequotiënt hoger dan 130 (15,6%).

Conclusie

De vele internationale onderzoeken naar de effecten van academische versnelling laten zien dat deze effecten **positief zijn voor zowel de cognitieve als de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling**. Dit wil nog niet zeggen dat iedere leerling met hoge capaciteiten versneld zou moeten worden³¹. Deze keuze hangt namelijk af van persoonlijke factoren en omgevingsfactoren. Het is wel van belang om versnellen als optie altijd mee te nemen in de overweging om het onderwijs van een leerling met hoge capaciteiten aan te passen. Ook is kennis over de positieve onderzoeksbevindingen belangrijk op het moment dat het minder goed gaat met een versnelde leerling. Nu wordt dit namelijk nog te vaak gewijd aan de eerdere versnelling, terwijl er mogelijk (waarschijnlijk) andere oorzaken zijn (zoals nog steeds te weinig uitdaging). **Een dergelijke onterechte conclusie kan leiden tot inadequate maatregelen, zoals een onterechte doublure.**

Het ontwikkelen en inzetten van helder versnellingsbeleid is belangrijk om de kansen op versnellen voor leerlingen te vergroten. Dit versnellingsbeleid zou deel moeten uitmaken van een breder begaafdheidsbeleid, als één van de mogelijke strategieën om passend onderwijs voor begaafde leerlingen te realiseren. Met een versnellingsbeleid worden leraren ook eerder aangemoedigd om deze onderwijsaanpassing toe te passen en zal er meer gelijkheid zijn in het aanbieden van deze aanpassing aan leerlingen die er baat bij hebben.

Op die manier zullen deze leerlingen hun gestelde ontwikkelingsdoelen bereiken en betrokken blijven bij het leren^{1,11}. Hiervoor is het noodzakelijk dat het versnellingsbeleid past in de organisatie van de school, het schoolbestuur en het samenwerkingsverband^{1,8}. **Een dergelijk beleid zal ook veel mensen geruststellen die minder inzicht hebben in de positieve gevolgen van versnelling en helderheid verschaffen over de typen versnelling die mogelijk zijn³⁸.**

Ten slotte is het belangrijk om academische versnelling niet te beschouwen als een alternatief voor verrijking. Het is beter om te bekijken wanneer het zinvol is om te versnellen in instructie en leren en wanneer het passender is om de breedte of diepte in te gaan. Goed overleg met alle betrokken is hierbij van belang met name over de manier waarop dit dan gedaan zou moeten worden. Leraren die de mogelijkheden van hun leerlingen herkennen en die erkennen dat bepaalde leerlingen aangepast onderwijs nodig hebben, hebben bovendien kennis, tijd en middelen nodig om die leerlingen op een effectieve manier les te geven. **Het overwegen van alle mogelijke onderwijsaanpassingen, inclusief versnellen, zal ten goede komen aan de individuele leerling.**

Referenties

1. Plucker, J. A., Healey, G., Meyer, M. S., & Roberts, J. L. (2022). Early high school graduation: Policy support for secondary acceleration. *Gifted Child Today*, 45(3), 150–156. <https://doi.org/10.1177/10762175221091857>
2. Assouline, S. G., Colangelo, N., Van Tassel-Baska, J., & Lupkowski-Shoplik, A. (Eds.) (2015). A nation empowered: A comparison of accelerative opportunities and activities. The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. [https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16_meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16_meetings/NationEmpowered_Vol2.pdf)
3. American Psychological Association (APA) (2020). Top 20 principes uit de psychologie voor het onderwijs aan en het leren van creatieve getalenteerde en begaafde leerlingen van de voor- en vroegschoolse educatie, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. <https://talentstimuleren.nl/thema/begaafdheid/publicatie/4703-top-20-principes-uit-de-psychologie>
4. Southern, W. T., & Jones, E. D. (2015). Types of acceleration: Dimensions and issues. In S. G. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplik (Eds.), *A nation empowered: A comparison of accelerative opportunities and activities* (pp. 9–51). [https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16_meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwesd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16_meetings/NationEmpowered_Vol2.pdf)
5. Van Steen, H. van. (2010). Versnelling in het voortgezet onderwijs. Een onderzoek naar het beleid en de praktijk van versnelling op de begaafdheidsprofielscholen en de Zelfstandige Gymnasia. Radboud Centrum Sociale Wetenschappen: ECHA-scriptie.
6. Hoogeveen, L. (2021). Academic acceleration as an educational adaptation of the curriculum. In *Encyclopedia of Teacher Education*. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1179-6_448-1
7. Belin-Blank Center (2010). Proceedings of the acceleration poster session at the 2008 Wallace Research Symposium on Talent Development. http://www.accelerationinstitute.org/proceedings_2008.pdf
8. Dixon, D. D., Olszewski-Kubilius, P., Subotnik, R. F., & Worrell, F. C. (2020). Developing academic talent as a practicing school psychologist: From potential to expertise. *Psychology in the Schools*, 57(10), 1582–1595. <https://doi.org/10.1002/pits.22363>
9. Hoogeveen, L., Van Hell, J. G., & Verhoeven, L. (2009). Self-concept and social status of accelerated and nonaccelerated students in the first 2 years of secondary school in the Netherlands. *Gifted Child Quarterly*, 53(1), 50–67. <https://doi.org/10.1177/0016986208326556>
10. Kretschmann, J., Vock, M., Lüdtke, O., & Gronostaj, A. (2016). Skipping to the bigger pond: Examining gender differences in students' psychosocial development after early acceleration. *Contemporary Educational Psychology*, 46, 195–207. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2016.06.001>
11. Lupkowski-Shoplik, A., Assouline, S. G., & Lange, R. (2022). Whole-grade acceleration: From student to policy. *Gifted Child Today*, 45(3), 143–149. <https://doi.org/10.1177/10762175221091856>
12. Missett, T. C., Brunner, M. M., Callahan, C. M., Moon, T. R., Azano, A. P., Price Azano, A., & Azano, A. P. (2014). Exploring teacher beliefs and use of acceleration, ability grouping, and formative assessment. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(3), 245–268. <https://doi.org/10.1177/0162353214541326>

13. Steenbergen-Hu, S., & Moon, S. M. (2011). The effects of acceleration on high-ability learners: A meta-analysis. *Gifted Child Quarterly*, 55(1), 39–53. <https://doi.org/10.1177/0016986210383155>
14. Schuur, J., van Weerdenburg, M., Hoogeveen, L., Kroesbergen, E. H. (2021). Social-emotional characteristics and adjustment of accelerated university students: A systematic review. *Gifted Child Quarterly*, 65, 29–51. <https://doi.org/10.1177/0016986220969392>
15. Lubinski, D., Webb, R. M., Morelock, M. J., & Benbow, C. P. (2001). Top 1 in 10,000: A 10-year follow-up of the profoundly gifted. *Journal of Applied Psychology*, 86(4), 718–729. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.4.718>
16. Olszewski-Kubilius, P. (2015). Talent searches and accelerated programming for gifted students. In S. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplik (Eds.), *A Nation Empowered Evidence Trumps the Excuses Holding Back America's Brightest Students* (pp. 111–121). [https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16%20meetings/NationEmpowered%20Vol2.pdf)
17. Wai, J. (2015). Long-term effects of educational acceleration. In *A nation empowered: Evidence trumps the excuses holding back America's brightest students* (Vol. 2). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. [https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16%20meetings/NationEmpowered%20Vol2.pdf)
18. Wai, J., & Allen, J. (2019). What boosts talent development? Examining predictors of academic growth in secondary school among academically advanced youth across 21 years. *Gifted Child Quarterly*, 63(4), 253–272. <https://doi.org/10.1177/0016986219869042>
19. Park, G., Lubinski, D., & Benbow, C. P. (2013). When less is more: Effects of grade skipping on adult STEM productivity among mathematically precocious adolescents. *Journal of Educational Psychology*, 105, 176–198. <https://doi.org/10.1037/a0029481>
20. McClarty, K. L. (2015). Life in the fast lane: Effects of early grade acceleration on high school and college outcomes. *Gifted Child Quarterly*, 59(1). <https://doi.org/10.1177/0016986214559595>
21. Gronostaj, A., Werner, E., Bochow, E., & Vock, M. (2016). How to learn things at school you don't already know: Experiences of gifted grade-skippers in Germany. *Gifted Child Quarterly*, 60(1), 31–46. <https://doi.org/10.1177/0016986215609999>
22. Cross, T. L., Andersen, L., & Mammadov, S. (2015). Effects of academic acceleration on the social and emotional lives of gifted students. In S. Assouline, N. Colangelo, J. VanTassel-Baska, & A. Lupkowski-Shoplik (Eds.), *A Nation Empowered Evidence Trumps the Excuses Holding Back America's Brightest Students* (pp. 31–42). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. [https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16%20meetings/NationEmpowered%20Vol2.pdf)
23. Gutierrez, R. & Slavin, R.E. (1992) Achievement Effects of the Nongraded Elementary School: A Best-Evidence Synthesis. *Review of Educational Research*, 62(4), 333–376.
24. Rogers, K. (2015). The academic, socialization, and psychological effects of acceleration: Research synthesis. In *A Nation Empowered Evidence Trumps the Excuses Holding Back America's Brightest Students* (pp. 19–29). The Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. [https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16 meetings/NationEmpowered Vol2.pdf](https://files.nwisd.org/website/Teaching_Learning/HiCap/2015-16%20meetings/NationEmpowered%20Vol2.pdf)
25. Steenbergen-Hu, S., Makel, M. C., & Olszewski-Kubilius, P. (2016). What one hundred years of research says about the effects of ability grouping and acceleration on K–12 students' academic achievement: Findings of two second-order meta-analyses. *Review of Educational Research*, 86(4), 849–899. <https://doi.org/10.3102/0034654316675417>

26. Bernstein, B. O., Lubinski, D., & Benbow, C. P. (2021). Academic acceleration in gifted youth and fruitless concerns regarding psychological well-being: A 35-year longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 113(4), 830–845. <https://doi.org/10.1037/edu0000500>
27. Gross, M. U. M., & van Vliet, H. E. (2005). Radical acceleration and early entry to college: A review of the research. *Gifted Child Quarterly*, 49(2), 154–171. <https://doi.org/10.1177/001698620504900205>
28. Koenen, B. (2017). Toptalenten in het onderwijs. Een monitoronderzoek naar het (waargenomen) belang, de beleving en de behoeften ten aanzien van het stimuleren van toptalenten in het primair en voortgezet onderwijs. Kantar Public.
29. Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) (niet gedateerd): Verkregen op 28 december 2022 via: <https://www.ocwincijfers.nl/themas/schoolloopbanen-en-onderwijsduur/versnellen-in-het-basisonderwijs/hoeveel-en-welke-leerlingen-versnellen>
30. Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) (niet gedateerd): Verkregen op 28 december 2022 via: <https://www.ocwincijfers.nl/themas/schoolloopbanen-en-onderwijsduur/versnellen-in-het-basisonderwijs/versnelde-leerlingen-in-het-voortgezet-onderwijs>
31. Hoogeveen, L., Van Hell, J. G., & Verhoeven, L. (2005). Teacher attitudes toward academic acceleration and accelerated students in the Netherlands. *Journal for the Education of the Gifted*, 29(1), 30–59. <https://doi.org/10.1177/016235320502900103>
32. VO-raad (2015). Diploma op maat. Ruimte voor talent in het voortgezet onderwijs.
33. Brekelmans, J., Fleur, E., Beliaeva, T., & Toly, van R. (2017). Maatwerk en doorstroom. Maatwerkdiploma's in het voortgezet onderwijs en doorstroom naar vervolgonderwijs. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
34. Onderwijsraad (2015). Maatwerk binnen wettelijke kaders. Den Haag: Onderwijsraad.
35. de Graaf, D., van der Vegt, A. L., Bekkers, H., van den Langenberg, K., Stolp, T., Suijkerbuijk, A., van der Ven, K. (2020). VO-diploma met vakken op verschillend niveau. SEO Economisch onderzoek.
36. Doolaard, S., & Oudbier, M. (2010). Onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs. Rijksuniversiteit Groningen.
37. Tomlinson, C. A. (2005). Quality curriculum and instruction for highly able students. *Theory into Practice*, 44(2), 160–166. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4402_10
38. Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. (2004). Whole-grade acceleration. In N. Colangelo, S. G. Assouline, & M. U. M. Gross (Eds.), *A nation deceived: How schools hold back America's brightest students. The Templeton national report on acceleration* (pp. 75–86). Connie Belin & Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development. Iowa City, IA: University of Iowa.

3. Perspectief beleid

Bas Warners
Hanna ten Harmsen

Inleiding

Versnellen is een interventie waarmee een leerling in kortere tijd dan hier normaal gesproken voor staat de einddoelen van het onderwijs (primair- of voortgezet onderwijs) behaalt. Het is (ook wetenschappelijk gezien) een van de meest effectieve interventies om tegemoet te komen aan onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen. **In dit onderdeel wordt ingegaan op beleidsaspecten van versnellen.** Achtereenvolgens wordt ingegaan op de afbakening van het begrip en de relatie met twee andere veelgenoemde interventies (compacten en verrijken), de bestaande wet- en regelgeving, verschillen tussen PO en VO en de belangrijkste elementen die een rol kunnen spelen bij maken van lokaal of regionaal beleid wordt gemaakt (waaronder de vraag welke leerling baat heeft bij deze interventie).

Wat is versnellen?

In publicaties en gesprekken over onderwijs aan meer- en (hoog)begaafde leerlingen wordt de term versnellen gebruikt om aan verschillende interventies te refereren. Dat werkt verwarrend, zeker voor ouders die vaak niet thuis zijn in onderwijsjargon. In deze publicatie verstaan we onder versnellen enkel die interventies die erop gericht zijn dat een leerling in minder tijd dan hiervoor staat de einddoelen van het onderwijs behaalt. In de praktijk krijgt dit doorgaans de vorm van:

- Vervroegd instromen in groep 1 (PO)
- Vervroegd instromen in 1-VO (VO)
- Overslaan van een leerjaar (PO en VO)
- Doorlopen van meerdere leerjaren in één leerjaar (PO en VO)
- Versnellen voor een bepaald vak (PO en VO) of het eerder afronden van/examen doen in een vak (VO).

Hoe hangt versnellen samen met compacten en verrijken?

Versnellen wordt vaak genoemd in relatie tot twee andere veelvoorkomende interventies: compacten en verrijken. We onderscheiden versnellen van:

- compacten: indikken van de leerstof, bijvoorbeeld door (fors) te schrappen in de oefenstof, herhalingsstof of de methode-gebonden verrijkingsstof (meer van hetzelfde);
- verrijken: aanpassen, uitbreiden of verdiepen van de leerstof, zodat deze beter aansluit bij de talenten en behoeften van de leerling.

Versnellen impliceert altijd een verkorting van de tijd die een leerling nodig heeft om de einddoelen te behalen. Zowel compacten als verrijken impliceren dat niet per definitie. Overigens bestaat brede consensus dat versnellen altijd vooraf moet worden gegaan door compacten en dat versnellen nooit zonder verrijken kan.

Wat is de regelgeving op dit thema?

Zowel op het gebied van (hoog)begaafdheid in het algemeen, als versnellen als interventie in het bijzonder, bestaat nauwelijks gedetailleerde wet- en regelgeving. **In principe valt onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen onder het basisaanbod dat van iedere school mag worden verwacht.**

Met basisaanbod bedoelen we: datgene wat verplicht is vanuit het inspectiekader. Door goed te differentiëren moeten scholen aan verschillende groepen leerlingen binnen één groep onderwijs kunnen bieden. Scholen en hun besturen bepalen zelf welke programma's en interventies zij inzetten om dit basisaanbod vorm te geven. Versnellen is één mogelijke interventie. **In het schoolplan geven scholen aan welke ondersteuning, interventies en begeleiding zij geven en beschrijft de school wat zij doet om (hoog)begaafde leerlingen te ondersteunen.** Voor leerlingen voor wie het basisaanbod van de school niet voldoende biedt, is basis- en extra ondersteuning beschikbaar. Hoe dit is georganiseerd en wat hieronder valt, verschilt per regio, maar de coördinatie ervan ligt altijd in handen van het samenwerkingsverband passend onderwijs (zowel voor PO als voor VO).

Wat zijn belangrijke elementen om rekening mee te houden bij het opstellen van beleid?

• Type leerling

Cognitief: de leerling behoort cognitief tot de sterkste 20% en haalt I-scores op de CITO-toetsen (PO), heeft een duidelijk 'academisch talent' en beschikt naast de didactische voorsprong ook in de basis over intellectuele aanleg. IQ is een zinvolle, maar nooit de enige doorslaggevende factor in de afweging.

Werkhouding: de leerling is gemotiveerd om zich de hogere lesstof eigen te maken, bezit voldoende doorzettingsvermogen, snapt waarom er versneld wordt, en heeft voldoende ontwikkelde metacognitieve vaardigheden.

Fysiek: de leerling is fysiek ontwikkeld genoeg om aan te sluiten bij (activiteiten met) oudere leerlingen of kan deze 'achterstand' (met behulp van differentiatie) voldoende compenseren.

Omgeving: de belangrijkste factor voor het al dan niet slagen van versnellen als interventie is niet de individuele leerling maar de leeromgeving waarin hij of zij terecht komt. Uit onderzoek blijkt dat twee van de belangrijkste slagingsfactoren – welzijn en het zelfbeeld van de leerling – door scholen vaak beschouwd worden als individuele eigenschappen van een leerling, terwijl zij eerder het product zijn van de interactie tussen leerling en omgeving. De omgeving moet dus positief gericht zijn op het ondersteunen van de versnellingsinterventie. Denk hierbij aan het tegengaan van vooroordelen bij medeleerlingen en leraren en het creëren van een veilige leeromgeving (competentie, relatie, autonomie).

Sociaal-emotioneel: de leerling is sociaal competent en sociaal-emotioneel stabiel genoeg om aan te sluiten bij een hogere groep. Er is sprake van een positief en evenwichtig zelfbeeld. Ten aanzien van sociaal-emotioneel functioneren moet worden gewaakt voor de bekende valkuil dat schijnbaar onderontwikkeld of onaangepast gedrag slechts een gevolg is van een onvoldoende uitdagende cognitieve en sociale (leer)omgeving (en dus zou verdwijnen na versnelling); als wilskracht doorzettingsvermogen, nieuwsgierigheid en uitstel van bevrediging.

- **Ondersteuningsbehoefte**

Het kiezen van de juiste interventie voor een (hoog)begaafd kind dient altijd te gebeuren binnen de kaders van handelingsgericht werken. **Dat betekent dat het vooral van belang is te kijken naar wat een kind in zijn/haar specifieke situatie nodig heeft** om tot optimale ontwikkeling te komen. Versnellen kan een effectieve interventie zijn, maar is dat niet in alle gevallen en niet voor alle meer-of hoogbegaafde leerlingen. Versnellen moet dus altijd bewust gekozen zijn als een antwoord op de ondersteuningsbehoeften van een specifieke leerling in een specifieke context.

- **Versnellen is ook altijd (mogelijkheden verkennen tot) verrijken**

Versnellen kan nooit de enige interventie zijn die wordt ingezet. Immers: als je alleen maar versnelt blijf je bij een leerling dezelfde soort denkvaardigheden aanspreken. Terwijl het voor veel (hoog)begaafde leerlingen juist belangrijk lijkt om meer complexe, hogere of creatievere denkvaardigheden te ontwikkelen.

Zorg dat naast de cognitieve vaardigheden ook ingezet wordt op het ontwikkelen van andere belangrijke vaardigheden die het leven van een leerling gaat

vragen. Dat gaat vooral om executieve functies (regelfuncties van de hersenen, bijvoorbeeld organiseren en timemanagement, kijk voor meer informatie op de website van het SLO) en conatieve vaardigheden (wilskracht en de uiting daarvan, bijvoorbeeld: doorzettingsvermogen, nieuwsgierigheid, uitstel van bevrediging). De ontwikkeling van deze vaardigheden hoeft lang niet altijd gelijk op te lopen met de cognitieve ontwikkeling.

- **Zo vroeg mogelijk versnellen**

Onderzoek wijst uit dat er redenen zijn om de voorkeur te geven aan vroegtijdige boven late versnelling. **Hoe jonger de versnelde leerling, hoe meer de leerling ook werkelijk zijn haar capaciteiten wil laten zien, hoe minder risicomijdend gedrag deze vertoont en hoe positiever het zelfbeeld.** Verder zijn er vanzelfsprekende, praktische voordelen: er is minder tijd dat een kind 'in de oude groep' is geweest en er blijft meer tijd over om in de nieuwe groep door te brengen. Ook zijn er bij vroeger versnelling minder mensen die het weten. Zeker in het VO spelen vooroordelen en verwachtingen van docenten een grote rol bij een succesvolle schoolloopbaan en een positieve emotionele ontwikkeling van versnelde leerlingen. (Hoogeveen, 2008).

Tegelijkertijd is ook voorzichtigheid geboden. De ontwikkeling van jonge kinderen verloopt grillig en sprongsgewijs en dit zorgt dat er aanzienlijke risico's verbonden zijn aan het trekken van al te stellige conclusies uit een geobserveerde ontwikkelingsvoorsprong (van Gerven, 2009).

- **Werken met een protocol**

De keuze voor versnellen als interventie moet weloverwogen gebeuren. Het is van belang dat alle partijen die betrokken zijn bij de leerling ook betrokken worden bij deze keuze. Dat zijn in ieder geval de leerling zelf, de ouders, de huidige en toekomstige leraren/docenten, de intern begeleider of ondersteuningscoördinator, de mentor (VO) en eventuele externe hulpverleners die bij het kind betrokken zijn. Om te zorgen dat de keuze zorgvuldig gemaakt wordt, is het zinvol op school te werken met een protocol waarin stapsgewijs beschreven staat hoe je gezamenlijk kan komen tot een weloverwogen beslissing. Zo'n protocol voorkomt ook willekeur in welke leerling wel en welke niet versnelt. **Onderdelen van zo'n protocol zijn ten minste:**

- **Voorschriften voor het in kaart brengen van de huidige en verwachte ontwikkeling van de leerling**, zowel op cognitief vlak als op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling;
- **Inzicht in de interventies** die reeds ingezet zijn (en onvoldoende effect hebben gehad);
- **Inventarisatie van verrijgingsstrategieën** die ondersteunend zijn aan de versnelling;
- **Inventarisatie van noodzakelijke (extra) ondersteuning** die randvoorwaardelijk is voor en/of ondersteunend is aan de versnelling;
- **Beschrijving van betrokkenen**: wie wordt betrokken bij welk onderdeel van de afweging, op welk moment worden zij betrokken, welke rol hebben zij in het afwegingsproces?
- **Procesbeschrijving**: welke stappen worden achtereenvolgens gezet vanaf het moment dat versnellen als mogelijkheid voor het eerst wordt genoemd, tot het moment dat de keuze voor al of niet versnellen wordt gemaakt?
- **De manier en de momenten waarop geëvalueerd gaat worden** wat er met de versnelling is bereikt.

- **Ouders en school op één lijn**

Het besluit om al dan niet te versnellen komt niet zomaar tot stand. Het is van groot belang om bij alle stappen en alle overwegingen ook de inbreng van de ouders mee te nemen. Zij kennen hun kind immers het best in de thuissituatie. Het samen optrekken van school en ouders is ook van groot belang als de keuze voor versnellen (of maatwerk in het VO) daadwerkelijk gemaakt is: **school en ouders moeten als team blijven opereren en het is belangrijk dat er sprake is van continue communicatie over de mate waarin de interventie slaagt.**

Is er verschil tussen PO en VO?

In essentie spelen rond versnellen dezelfde vragen een rol in het PO als in het VO. Op hoofdlijnen (zie boven):

- vallen er geen hiaten?
- kan de leerling het ook sociaal-emotioneel aan?
- hoe kunnen we versnellen aanvullen met verrijken?
- is er draagvlak in het hele team?
- hebben we vooruitgekeken?
- is de omgeving gericht op positief ondersteunen van de interventie?

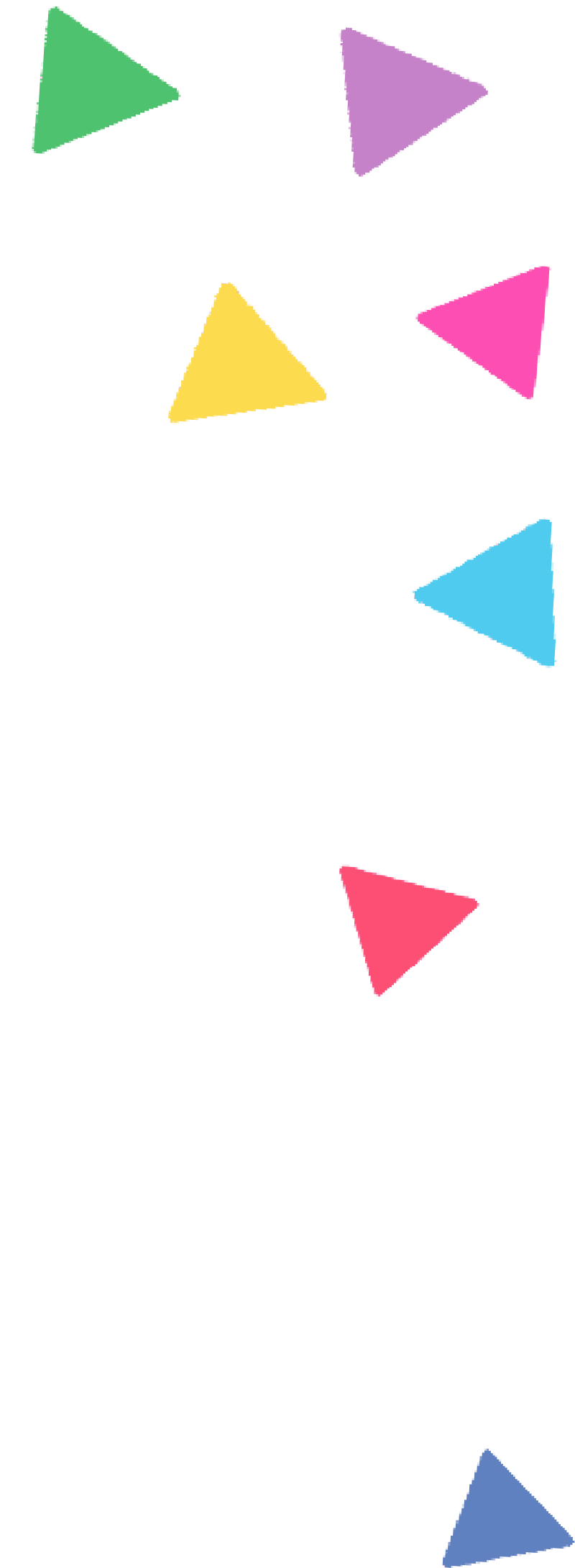
In het PO is versnelling echter nagenoeg altijd 'integraal'. Dat wil zeggen dat de leerling een heel leerjaar (inclusief alle stof en herhaling) overslaat en direct instroomt in het daaropvolgende leerjaar. **Versnellen heeft in het PO dus meestal betrekking op alle vakken.** In het VO kan versnellen uiteraard ook integraal plaatsvinden, maar de interventie kan hier ook specifiek zijn. **In het VO is versnellen eerder een kwestie van maatwerk.**

Hiernaast spelen in het VO de meer formele eisen rond toetsing en examinering een rol. Zo kan een leerling voor specifieke vakken vervroegd examen doen, maar moet dat altijd formeel worden aangevraagd bij DUO. Voor een leerling die individueel versnelt moet een school een individueel Programma van Toetsing en Afsluiting opstellen (en dit met ouders en MR vaststellen). Meer informatie hierover is te vinden in de Maatwerktabel van de VO-raad.

Ten slotte kent het VWO een specifieke beleidsmogelijkheid, waarbij leerlingen de mogelijkheid wordt geboden het onderwijsprogramma in vijf in plaats van zes jaar af te ronden.

Literatuur en aanvullende informatie

- Aanvullende algemene informatie
  - [Talentstimuleren Themapagina Versnellen](#)
  - [SLO Themapagina Versnellen](#)
  - [Rapportage 'Versnellen zonder drempels' \(School aan Zet\)](#)
- Voorbeeld protocol versnellen (en doubleren)
  - [Versnellings Wenselijkheidslijst](#)
  - [OBS de Plataan \(PO\)](#)
  - [Dirk van Veen \(PO\)](#)
- Maatwerkmogelijkheden in het VO
  - [Maatwerktafel VO-raad](#)
- Versneld/Verrijkt VWO
  - [Evaluatie 'versneld vwo' \(Kohnstamm Instituut\)](#)
  - [Beleidsregel versneld/verrijk VWO](#)

4. Perspectief **praktijk**

Roland Louwerse

De vraag die hier centraal staat is de volgende: is versnellen in het onderwijs (po en vo) wenselijk of niet?

Om die vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst een andere vraag beantwoorden: Waarom zou je een leerling willen laten versnellen?

De meest gehoorde reden is dat sommige kinderen cognitief zoveel sterker (sneller) zijn dan hun leeftijdsgenoten, dat zij zich te veel vervelen in een groep wanneer zij – in die groep – onderwijs krijgen in zaken die zij allang beheersen, of de lesstof zo snel doorgronden dat zij al klaar zijn als de anderen nog moeten beginnen. Stel u een kind voor dat al kan lezen en schrijven en op school ‘opnieuw’ moet gaan leren lezen en schrijven. Zou dat niet zonde van de inspanning van leerkracht en leerling zijn?

Waarschijnlijk zal ieder volmondig ‘ja’ op deze vraag antwoorden. De praktijk van de afgelopen twintig jaar leert ons echter dat een oplossing voor dit probleem niet zo eenduidig is. De leerling laten versnellen is een veel gekozen oplossing. De reden hiervoor is vaak dat het school-organisatorisch een vrij simpele oplossing is. Er hoeft weinig tot niets aan het curriculum aangepast te worden, leerkrachten hoeven geen extra inspanningen te verrichten, en ouders zijn vaak trots dat hun kind ‘zo slim’ is dat het een groep mag overslaan, dat ook van die kant niet snel bezwaren rijzen. Dus toch een weinig controversieel thema?

Laten we twee voorbeelden uit de praktijk bekijken van leerlingen die versnellen, Sander en Roos.

Sander

Sander verveelt zich in groep 3 verschrikkelijk. Hij kan al lezen, schrijven en rekenen en juist deze onderwerpen staan dit schooljaar centraal. Vader en moeder komen op school met de vraag of Sander al vooruit kan werken met nieuwe lesstof. Oude lesstof leren is namelijk niet motiverend en Sander wil eigenlijk helemaal niet meer naar school. Omdat aan één kind nieuwe en andere lesstof aanbieden in een verder homogene groep een heel gedoe is, vooral als dit stof betreft van een heel jaar verder, stelt school voor dat Sander het jaar vervolgt in groep 4 van de middenbouw. De intern begeleider is ook om haar mening gevraagd en zij meent dat Sander dat zeker aan kan, niet alleen cognitief, maar ook sociaal en emotioneel, omdat Sander in de pauzes al vaak speelt met oudere leerlingen. Als Sander zelf ook gevraagd wordt of hij dit een goed idee vindt, en hij aangeeft dat hij dit heel graag wil, dan is de keuze snel gemaakt.

Zo gezegd, zo gedaan: in groep 4 heeft Sander de uitdaging die hij nodig heeft en hij gaat weer met plezier naar school. Naast rekenen met grotere getallen komen ook andere vakken aan bod, zoals wereldoriëntatie: Sander is enorm geïnteresseerd in aardrijkskunde en geschiedenis en hij kan hierin zijn hart ophalen!

Maar aan het einde van groep 4 begint Sander zich toch weer een beetje te vervelen: de onderwerpen die worden behandeld bij wereldoriëntatie kent hij meestal al. Thuis heeft hij alle delen van de oude encyclopedie van zijn vader op zijn kamer staan, kijkt hij alle YouTube filmpjes over de oude piramides die hij kan vinden en volgt hij een podcast over dinosaurussen.

Toen vader en moeder aan het einde van het vierde schooljaar weer op school kwamen, spraken zij op de ouderavond hun angst uit dat Sander zijn plezier in school weer zou gaan verliezen. Ze lieten ook een IQ-test zien, waaruit bleek dat hun kind hoogbegaafd was. In het bijgeleverde rapport stond dat hun kind veel uitdaging nodig had, omdat het zich anders zou gaan vervelen en mogelijk zou gaan onderpresteren.

De juf beloofde dat Sander in de teamvergadering uitgebreid besproken zou worden. Aan het einde van de vergadering werd besloten dat Sander weer een groep zou overslaan.

Groep 6 bleek best pittig voor Sander. Natuurlijk was hij wel snel en slim, maar hij merkt dat hij bepaalde dingen uit groep 5 wel gemist had: dingen als woordbenoeming en zinsontleding. Dat vond hij best lastig. Helaas was er geen tijd voor een goede hiatencheck.

Na groep 6 deed Sander met de rest van de leerlingen ‘gewoon’ groep 7 en 8. Engelse spreekvaardigheid ging hartstikke goed, maar spelling en grammatica waren bij Nederlandse taal best moeilijk. Al die regeltjes. Gelukkig zou hij wel gewoon een hoog schooladvies voor de middelbare school krijgen, ook als zijn eind-CITO zou tegenvallen. Dat had de meester zelf gezegd.

Naar het voortgezet onderwijs:

Op 10-jarig leeftijd start Sander in klas 1 van het stedelijk gymnasium. Hij gebruikte voor het eerst van zijn leven een agenda. Een echte. Waar hij op de basisschool alles best kon onthouden, daar zou hij nu zoveel huiswerk krijgen dat hij dat op moest schrijven. Zijn mentor had hem dat in het mentoruur ook verteld. Je moest het huiswerk schrijven op de dag dat het werd afgetoetst. Dus de eerste 20 woorden van de Franse woordenlijst leren moest hij noteren op aanstaande vrijdag en dan op het 3e uur. Maar hij was zijn pen vergeten en kon dus niks opschrijven. Bram, zijn vriendje, had maar één pen en die wilde 'm niet uitlenen. Dan maar gewoon onthouden.

Vrijdag hadden ze ook nog huiswerk voor geschiedenis en wiskunde. Bij wiskunde had hij een pen kunnen lenen en had hij wat opgeschreven dat hij thuis niet meer kon lezen omdat de pen vlekte. De mentor had gezegd dat huiswerk ook door de docenten in Magister werd gezet, maar hij was het wachtwoord van dat Magister vergeten. Het stond in een brief, maar die brief was in zijn tas zoek geraakt.

We moeten hier omwille van tijd en ruimte het levensverhaal van Sander stoppen, maar u kunt het zelf wellicht al een beetje invullen. Als Sander niet snel door een mentor of medeleerling onder de vleugels wordt genomen, loopt Sander de kans vermalen te worden in de machine van het voortgezet onderwijs anno nu. Hartstikke slim, gemotiveerd, maar totaal niet schoolvaardig of 'streetwise'. En hij vond het best moeilijk om vriendjes te worden met zijn veel oudere klasgenoten die behoorlijk ruw waren en met heel andere dingen bezig waren dan hij.

Roos

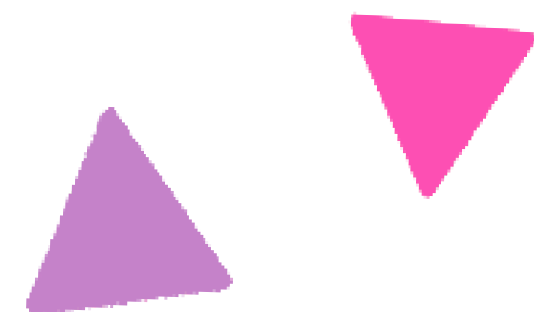
Roos, een vriendinnetje van Sander uit de buurt, gaat ook sneller door het schoolcurriculum heen dan normaal. Zij zit op een school waar ze echt beleid hebben gemaakt op het feit dat kinderen op dezelfde leeftijd toch heel verschillende mogelijkheden, vaardigheden en talenten kunnen hebben. Zo zit Roos voor rekenen al bij oudere kinderen in de groep, sommige zijn al zelfs bovenbouwleerlingen, maar doet ze taal nog met middenbouw leerlingen. Je mag van school meerdere keren per jaar per vak of thema wisselen van niveaugroep. Dat alles wordt goed geregistreerd en gemonitord in een leerlingdossier. Roos zit wel in een stamgroep, een soort 'vaste klas' waar ze dingen met haar vaste klasgenootjes doet. Ze doen niet alleen normale schoolvakken, maar ze leren bijvoorbeeld zich ook te ontspannen bij Yoga en hun creativiteit te uiten bij toneel en kunst.

Uiteindelijk is Roos 11 jaar als ze naar het voortgezet onderwijs gaat. Ze heeft een heel stevige basis, cognitief en sociaal en emotioneel, en heeft veel vaardigheden geleerd die in het voortgezet onderwijs goed van pas komen, zoals plannen, organiseren, doelen stellen, leerstrategieën toepassen, enz. Met deze bagage maakt ze een goede start en kan ze zonder problemen mee - en soms zelfs vooruit - met de andere kinderen op school. Ze is al gewend om te werken in verschillende groepen en lokalen en kan goed inschatten wat ze al wel goed en wat ze nog niet goed kan. Daarbij staat ze zelfbewust en positief in het leven.

Bart en Roos, twee gezellige, gemotiveerde en leergierige kinderen uit dezelfde buurt: allebei versneld in het basisonderwijs, maar allebei met totaal verschillende kansen op succes in het voortgezet onderwijs.

Natuurlijk is er ook een groep scholen die zich tussen deze extremen (niet goed overdacht en georganiseerd en super goed georganiseerd) beweegt en met verschillende instrumenten als de versnellingswenselijkheidslijst en het Digitaal Handelingsprotocol hoogbegaafdheid (DHH) probeert kinderen zo goed mogelijk te begeleiden.

Maar laten we onze beginvraag niet uit het oog verliezen: **waarom zou je leerlingen willen laten versnellen?** De reden was dat er anders demotivatie met een bore-out kon optreden. Maar als je je onderwijs zo inricht dat ook binnen een min of meer vaste groep onderwijs op maat geboden kan worden, met een goed gedifferentieerd aanbod naar boven en naar beneden, dan wordt de roep om versnelling al veel minder snel gehoord. Zeker als een school nog de mogelijkheid heeft om leerlingen voor een dagdeel per week buitenschools ervaring te laten opdoen, in een bovenschoolse plusklas of andere voorziening waar kinderen met 'peers', ontwikkelingsgelijken, verdiepend en verrijkend bezig kunnen zijn.

Vanuit de praktijk kunnen we constateren dat het grootste pijnpunt bij versnellen (in de zin van een hele jaarlaag, of zelfs twee, overslaan), de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs is. Anders dan in veel andere landen, betekent het in Nederland vaak een radicale verandering van lessituatie, vriendjes en omgeving. Een kleinschalige, vertrouwde, vaak 'om de hoek' liggende school wordt verruild voor een groter schoolcomplex, verder weg, met vaak hooguit een paar vertrouwde gezichten op het nieuwe en grote schoolplein, waar vooral veel grotere jongens en meisjes rondlopen. Voor elke leerling is deze overgang al een hele stap, maar voor jonge, versnelde en begaafde kinderen, kinderen van wie we weten dat zij over het algemeen nog veel gevoeliger zijn voor veranderingen van omgeving en milieu, en fijnbesnaarder dan de gemiddelde leerling, is deze overgang een horde die niet zelden zonder trauma's, angsten en andere psychische problemen wordt genomen. **Kinderen als Roos, die goed gemonitord en goed uitgerust met kennis en vaardigheden, een versnelde overgang doen, hebben hierbij de grootste kans om succesvol hun loopbaan te kunnen voortzetten.** Zeker als het voortgezet onderwijs geen speciale voorzieningen heeft voor jonge begaafde kinderen zoals Roos en Sander.

Gelukkig zien steeds meer scholen dit gevaar: heel jonge leerlingen, slim, maar weinig vaardig, en nog minder 'streetwise', die in het voortgezet onderwijs kopje ondergaan.

Kopje onder gaan door schijnbaar eenvoudige dingen als onbekendheid met werken in een agenda, huiswerk moeten maken en leren, een overvloed aan verschillende docenten en verschillende vakken die helaas niet allemaal in één schrift blijken te passen, verschillende lokalen, en door geduw en getrek op de gangen en in de kantine.

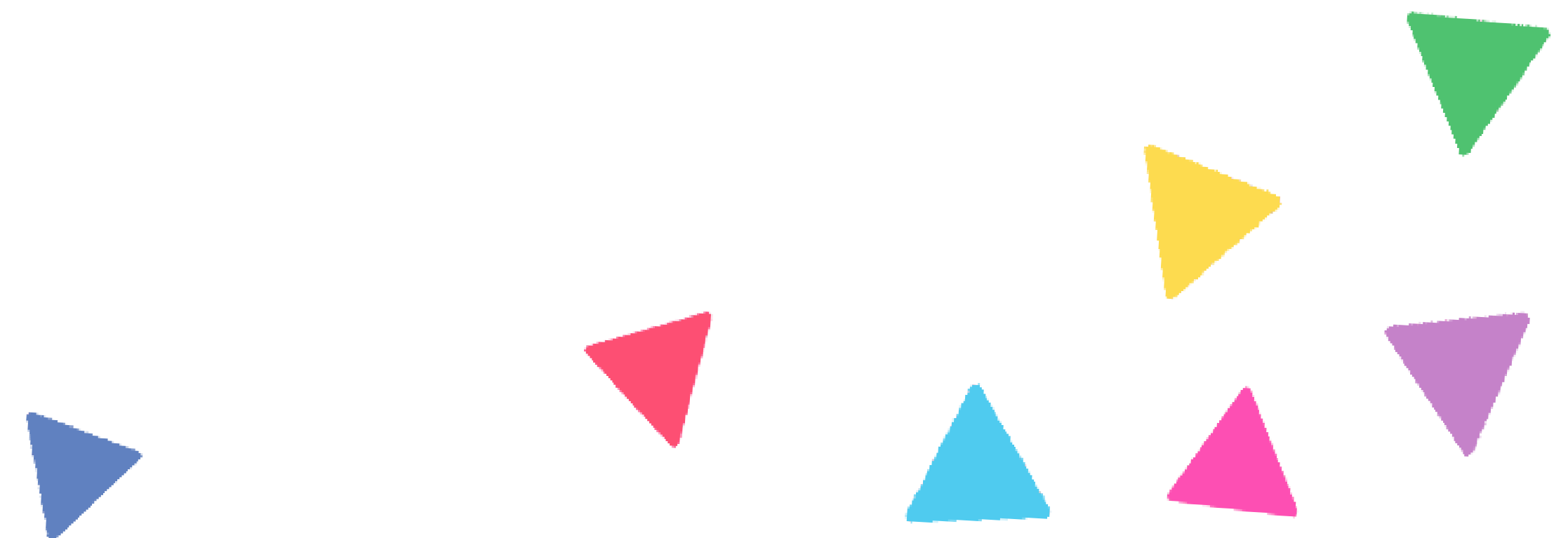
Scholen proberen dit probleem te ondervangen door inzet van extra mentoren, speciale mentoruren waarin studievaardigheden of sociale vaardigheden behandeld worden, aparte klassen voor vroege en slimme kinderen, en sinds enkele jaren zelfs met speciale extra jaarlagen voor deze kinderen: een tussenjaar – groep 9 of intermezzo genoemd – dat kinderen de kans geeft zich goed voor te kunnen bereiden op hun nieuwe onderwijswereld. Want voor velen is het echt een nieuwe wereld: van klein naar groot, van één meester naar 14 docenten, van één klaslokaal naar 25 klaslokalen. Kon je eerst lopend naar school, nu moet je tien km heen en terug fietsen. En als tienjarige dan nog in een klas vol pubers terecht komen, die het over allerlei zaken hebben waar jij nog geen benul van hebt, laat staan belangstelling!

Eenmaal binnen het voortgezet onderwijs is de roep om versnelling met een heel jaar voor alle vakken tegelijkertijd veel minder te horen dan in het basisonderwijs. Als er hier versneld wordt is het meestal in het voorexamenjaar, waarin kinderen al voor één of twee vakken eindexamen doen.

Op steeds meer scholen is het mogelijk een gedifferentieerd examen te doen met vakken afgesloten op verschillende niveaus: bijvoorbeeld een mavo diploma met twee of drie vakken afgesloten op havo niveau, of een havo diploma met enkele vakken afgesloten op vwo niveau.

Na een geslaagde pilot met een groep scholen voor een 5-jarige VWO opleiding, zien we ook hier het aantal scholen groeien dat deze versnelde variant aanbiedt.

Andere scholen mogen dit ook doen, maar moeten dit dan per geval eerst aan de inspectie voorleggen.

Ook hier moet je weer de ‘waarom’-vraag stellen. **Voor welk probleem is dit de oplossing?** Als een kind liever afstroomt naar het 5-jarige HAVO omdat hij het niet kan volhouden na de vierde klas nog eens twee jaar op school te zitten, dan is dit voor zo’n leerling wellicht een oplossing. Voor anderen betekent het alleen dat ze een jaartje eerder naar een vervolgstudie mogen en de vraag is dan of dat per se heel fijn is. Heb je de ambitie om de jongste advocaat van Nederland te worden, dan is het wellicht wel weer een goede stap naar dat doel.

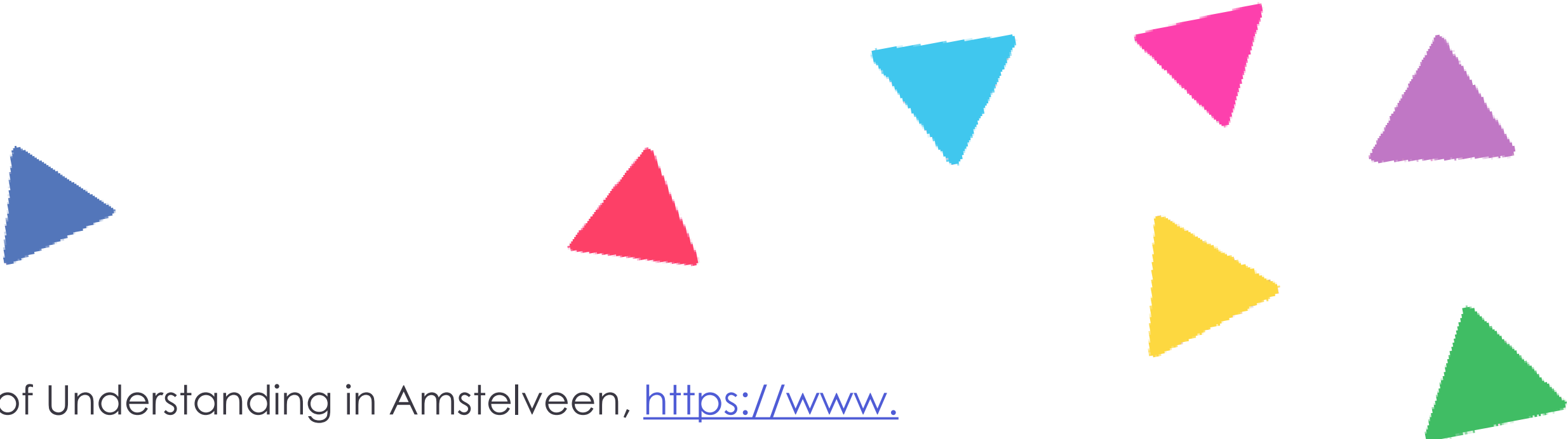
Daarnaast biedt het voortgezet onderwijs in Nederland een keur aan variëteiten in onderwijsaanbod, werkelijk uniek in de wereld. Denk aan: gymnasia, begaafdheidsprofiel scholen, cultuurprofiel scholen, internationale scholen, technasia, scholen met versterkt talenonderwijs, LOOT-scholen (voor topsporters) en innovatieve scholen als Agora onderwijs. **Er valt dus heel wat te kiezen om het best passende onderwijs voor je kind te krijgen.**

En toch, ondanks alles wat er mogelijk is, horen we helaas nog te vaak verhalen over ‘slimme’ kinderen die zich erg vervelen in de reguliere lessen.

Soms moet er daarom een keuze ‘uit kwaden’ gemaakt worden: bijvoorbeeld extreem versnellen en het voortgezet onderwijs in twee of drie jaar afronden, en op de koop toenemen dat je als veertienjarige dus naar de universiteit mag, maar nog geen biertje kan bestellen. Afgezet tegen het in normaal tempo doorlopen van het onderwijs, met als risico een bore-out, verleidingen zoeken in drugs of drank, of op andere dwaalwegen terecht komen.

Dus nee, de keuzes voor leerlingen die cognitief meer in hun mars hebben, zijn niet per se makkelijk. En versnellen kan in het basis- en voortgezet onderwijs zeker een serieuze optie zijn. Maar laat het nooit de enige keuze zijn. En wanneer je toch kiest voor versnellen, zorg dan dat je de ‘bijkomende schade’ zoveel mogelijk beperkt door een goede risico inventarisatie op het gebied van cognitieve en executieve (= uitvoerende) vaardigheden, sociaal en emotioneel welzijn, en een gezonde persoonlijkheidsontwikkeling.

Literatuur en aanvullende informatie

1. Voor modern onderwijs zoals hier beschreven, zie de School of Understanding in Amstelveen, <https://www.schoolofunderstanding.nl/>, IKC Mondomijn in Helmond <https://www.mondomijn.nl/>, basisschool De Verwondering in Lent <https://www.verwondering.info/>
2. Zie hiervoor bijvoorbeeld de Day a Week School <https://dayaweekschool.nl/>, Summerschool activiteiten via universiteiten <https://utrechtsummerschool.nl/> en mogelijkheden voor kampen met peers <https://peers2play.nl/>
3. Een van de eerste scholen met een zogenaamde intermezzo voorziening was het Stedelijk Gymnasium Nijmegen <https://www.stedelijkgymnijmegen.nl/groep-7-8/intermezzo>,
4. Voor een overzicht van scholen die meededen aan de pilot, zie <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=10QPXvTphs4qiMtkPedPfJBUg0dE&ll=52.25186365438963%2C5.9744261757812325&z=8>

Colofon

Deze brochure is een productie van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, in opdracht van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen

Contact: contact@nationaltalentcentre.nl

Tekstredactie:
Richard Stuivenberg, OOG onderwijs en jeugd

Vormgeving
Ratio
Maartje Sanders en Esmée van Zon

Aan dit nummer werkten mee:

Perspectief wetenschap

Ratio, Wetenschappelijk Expertisecentrum RAdboud Talent In Ontwikkeling

Marjolijn van Weerdenburg, docent en onderzoeker aan de Radboud Universiteit & voorzitter van expertisecentrum Radboud Talent in Ontwikkeling (RATiO)

Lianne Hoogeveen, bijzonder hoogleraar 'Identification, Support and Counseling of Talent' aan de Radboud Universiteit

Anouke Bakx, bijzonder Hoogleraar 'Begaafdheid' aan de Radboud Universiteit & lector 'Goed leraarschap, Goed leiderschap' bij Fontys Hogeschool

Perspectief beleid

OOG onderwijs en jeugd

Bas Warners, adviseur / onderzoeker bij OOG onderwijs en jeugd

Hanna ten Harmsen van den Beek, adviseur / onderzoeker bij OOG onderwijs en jeugd

Perspectief praktijk

Novilo

Roland Louwerse, directeur Novilo en VO op Niveau en senior onderwijsadviseur

A graphic element of the NTCN logo, consisting of a series of colorful triangles (red, yellow, green, blue, purple, pink) arranged in a stepped, geometric pattern.

NTCN

National Talent Centre
of the Netherlands

